

Regionale stormakters globale rolle

Kina, India, Brasil og Sør-Afrika

Stein Tønnesson
direktør, Institutt for
fredsforskning (PRIO)

«EU og USA er dagens elefanter i verdenshandelen, men Kina, India, Brasil og Sør-Afrika vil bli det 21. århundres elefanter,» uttalte Pascal Lamy, sjefen i Verdens handelsorganisasjon (WTO) den 22. februar 2006 til den indiske avisa *The Financial Express*. USAs utenriksminister Condoleezza Rice sa i et foredrag ved Georgetown-universitetet i Washington en måned tidligere at «i det 21. århundre vil framvoksende nasjoner som India og Kina og Brasil og Egypt og Indonesia og Sør-Afrika i stadig større grad fastlegge historiens kurs». Det var hennes argument for å flytte 100 diplomater fra Europa og fra utenriksdepartementet i Washington til de framvoksende landenes hovedsteder. I hvilken grad spiller de regionale stormaktene Kina, India, Brasil og Sør-Afrika allerede en globalpolitisk rolle? Har de felles interesser? Hvordan møter de den amerikanske unilateralismen?

Før vi diskuterer disse spørsmålene må vi se på noen av dagens premisser for de framvoksende regionalmaktenes rolle i globalpolitikken:

- USA dominerer verden militært, økonomisk og kulturelt. USA øker sin militære overlegenhet, men fører en politikk som trolig undergraver landets politiske og økonomiske hegemoni. USA har makt til å definere den globalpolitiske dagsorden, men foretrekker å gjøre det på andre måter enn gjennom multilateralt samarbeid og forpliktende traktater. Det har skapt nye typer handlingsrom for andre.
- I globalpolitikken spiller mange europeiske land – store som små – en aktiv rolle. De har EU som et forum for utforming av felles politiske standpunkter, selv om dette ikke er lett med 25

medlemmer. EU har stor innflytelse over den globale handels- og utviklingspolitikken, men lar USA dominere krisehåndtering. Vest-Europa og USA trenger ikke hverandre lenger for å stå imot en trussel østfra, og USA er stadig sterkere orientert mot Midtøsten og vekstøkonomiene i Asia. EU spiller en økende rolle i europeisk politikk, mens NATOs rolle er redusert og globalisert. Motsetningene mellom Vest-Europa og USA har også utvidet handlingsrommet for andre stormakter, som kan spille på transatlantisk uenighet.

- Russlands rolle ble betydelig redusert i de første årene etter den kalde krigens slutt, men har økt igjen under Vladimir Putin. Russerne har – ulikt kineserne – ikke maktet å skape en livskraftig kapitalistisk økonomi, men Russland er fast medlem med vetorett i FNs sikkerhetsråd, har verdens nest største arsenal av strategiske atomvåpen, eksporterer betydelige mengder våpen, ikke minst til Kina og India, og utgjør en strategisk aktør på det globale markedet for olje og gass. Det siste har hjulpet den russiske økonomien på fote igjen.
- Selv etter et tiår med økonomisk stagnasjon vil Japan i enda et tiår ha verdens nest største bruttonasjonalinntekt. Nå opplever landet på nytt økonomisk vekst, og Japan er Asias sterkeste militærmakt, med en høyt utviklet teknologi. Men japansk kulturell og politisk innflytelse er langt mindre enn mange forventer av en nasjon med et slikt potensial. Japans forsøk på å spille en mer framtrædende rolle har ikke lyktes særlig godt, verken globalt eller regionalt. Japansk utenrikspolitikk domineres fortsatt av dem som ønsker å bevare og styrke alliansen med USA for å stå imot Kinas økende makt.
- Maktforholdene i dagens verden avspeiles like mye i sammensetningen av G8 som av Sikkerhetsrådet. Bare ett av G8-landene (Japan) ligger utenfor den europeiske kultursfære. Verken Kina, Brasil, India eller Sør-Afrika er med, og blant dem er kun Kina fast medlem av FNs sikkerhetsråd.
- Kina og India har (som Russland) sterke grunner til å støtte USAs kamp mot islamistisk terrorisme og se denne i sammenheng med sin egen bekjempelse av islamistiske grupperinger i Xinjiang, Kashmir (og Kaukasus). Sør-Afrika og Brasil har større problemer med voldskriminalitet enn med religiøst begrunnet terrorisme.
- Energipolitikken er igjen – som under oljekrisene i 1973 og 1979 – blitt sentral for handelspolitiske og sikkerhetspolitiske vurderinger. Som følge av økende avhengighet av oljeimport har Kina, India og Sør-Afrika den samme grunnleggende in-

teresse som Japan, USA og de vesteuropeiske stormaktene i å sikre tilgang på olje og gass til lav og stabil pris. Alle disse stormaktene har således en felles interesse av å sikre stabilitet i området rundt Den persiske golfen. Brasil skiller seg ut ved å være nesten selvforsynt med olje.

- USAs politikk under president George W. Bush har satt stabiliteten i verdensøkonomien i fare ved å skape et kolossalt underskudd på USAs handelsbalanse og i den amerikanske statens budsjett, velte om på maktforholdene og øke usikkerheten i Midtøsten, bringe NATO i krise, stimulere anti-amerikanisme i mange land og bremse opp internasjonalt samarbeid. Dette har stilt resten av verdens stater overfor et globalpolitisk dilemma: Hvordan kombinere forpliktende multilateralt samarbeid, både regionalt og globalt, med et nært og godt forhold til USA?

Tre globale scenarier

På grunnlag av disse premissene kan de regionale stormaktene Kina, India, Brasil og Sør-Afrika forme sitt verdensbilde og legge sine strategier. Tre muligheter foreligger:

- 1) De kan se en regionalisert verden, der globalpolitikken avgjøres i forhandlinger mellom regionale organisasjoner og regionale stormakter. De fire kan da konsentrere seg om å styrke sin innflytelse i egen region, samarbeide med naboland, fremme regionalisering og regional identitet, avstå fra å ta globalt ansvar.
- 2) De kan se en USA-dominert verden, der USA utøver sin makt ved hjelp av skiftende allianser. De kan da velge å knytte seg nært til USA, støtte amerikanske standpunkter, bidra med tropper til USAs intervensjoner og stabilisere områder av særlig betydning for verdens energiforsyning. Slik kan de sikre seg markedsadgang, tilgang til amerikansk teknologi og investeringer, og unngå amerikansk innblanding i egne anliggender (den japanske løsningen).
- 3) De kan se en multilateral verdensordning, basert på globale handelsavtaler, reform av FN-systemet og Verdensbanken/Pengfondet, og kollektiv sikkerhet, der selv supermakten USA lar seg binde av traktater, normer og regler. De fire kan samarbeide seg imellom, samt med EU og Canada om en globalpolitikk som konsentrerer seg om FNs tusenårsmål og «retten til utvikling» med vekt på forpliktende multilateralt samarbeid.

Foreløpig har de fire brukt elementer av alle de tre strategiene. Spørs-

målet er hvor hovedvekten vil ligge, hvilken profil de velger å tegne og om de samarbeider seg imellom. For å kunne vurdere hva som er mest sannsynlig, må vi se nærmere på hver av dem og dernest på det samarbeidet de har utviklet i den pågående forhandlingsrunden i WTO, som nå har 149 av verdens ca. 200 stater som medlemmer. Forhandlingsrunden begynte i Qatar i 2001 og kalles derfor Doha-runden.

Kina

Mens Asia i de første 30–40 årene etter 1945 var åsted for samtidsens verste kriger, har særlig den østlige delen av kontinentet de siste 30 årene vært preget av fred – les: fravær av krig – politisk stabilitet og økonomisk vekst. Verken Øst- eller Sør-Asia har klart å bygge noe regionalt samarbeid av europeisk type, selv om det er skapt flere samarbeidsordninger (først og fremst rundt ASEAN). De fredelige forholdene i dagens Øst-Asia skyldes framfor alt at Kina stort sett har levd i fred med seg selv og sine naboer siden krigen med Vietnam i 1979. Kina styres fortsatt av et kommunistparti med monopol på makten. Bare på landsbynivå har det vært eksperimentert med åpne, hemmelige valg med flere kandidater. Partiet spiller en dominerende rolle i alle viktige politiske beslutningsprosesser, selv om regjering og nasjonalforsamling (Folkekongressen) har fått en noe mer selvstendig rolle enn tidligere, med mulighet for åpen debatt om spørsmål som ikke er for sensitive. Senere maktskifter har vært velordnede og fredelige, og Kina har siden 1979 gjennomført en dramatisk omforming og en enestående rask økonomisk vekst. I dag utgjør forventningen om fortsatt økonomisk vekst i Kina en av de viktigste motorene i verdensøkonomien. Samtidig er Kina omgjort fra et fattig og forholdsvis egalitært land til et samfunn med store inntektsforskjeller mellom regioner og samfunnsgrupper. Urbaniseringen skjer i et meget høyt tempo. Den kinesiske vekststrategien bygger på en sterk integrasjon i verdensmarkedet, store investeringer fra utlandet og en eksport og import som øker betydelig raskere enn nasjonalproduktet. Kinesisk eksport utgjør en trussel mot industrien i andre vekstorienterte utviklingsland, etter hvert også i høyt utviklede land.

De to viktigste målene for kinesisk utenrikspolitikk har lenge vært

- å sikre politisk stabilitet – kommunistpartiets maktmonopol og
- fortsatt rask økonomisk vekst.

Globalpolitikken underordnes disse målene og målet om gjenforening med Taiwan. Så sant disse målene ikke trues, er det ingen globalpolitiske saker Kina ønsker å sette på spissen. Kina ville neppe ha satt foten ned for en resolusjon i FNs sikkerhetsråd som ga USA mandat til å angripe Irak i 2002–2003, hvis ikke andre hadde gjort det (Frankrike og Russland). I 2005–2006 støttet Kina vedtaket i Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) om å rapportere Iran til FNs sikkerhetsråd, selv om Kina har et omfattende olje- og gassamarbeid med Iran. I USA øker frykten for at det enorme kinesiske overskuddet på betalingsbalansen og det tilsvarende store amerikanske underskuddet skal bidra til å utløse en alvorlig krise på det amerikanske eiendomsmarkedet og gi et kraftig tilbakeslag i verdensøkonomien, for eksempel i forbindelse med en oljekrise utløst av krig i Midtøsten.

India

India var under den kalde krigen en ledende kraft i den alliansefrie bevegelsen, men spilte ellers en beskjeden globalpolitisk rolle. India var i høyden en regional stormakt. Siden 1990 har India styrket sin globale profil ved markedsøkonomiske reformer, ved å skaffe seg atomvåpen og i de aller siste årene med en betydelig økonomisk vekst, i stor grad innenfor tjenesteytende næringer. Under det årlige World Economic Forum i Davos i 2005 stjal India det meste av oppmerksomheten med sine vekstambisjoner. Av de fire landene er India likevel fortsatt fattigst (i BNP per innbygger), minst urbanisert og minst integrert i verdensmarkedet. Antall absolutt fattige er høyere enn i hele Afrika til sammen – selv om prosentandelen er mindre. India har de høyeste tollmurene, men også mye å hente på økt adgang til de rike landenes markeder for landbruksprodukter, tekstilvarer og tjenester. Økt handel med Kina spiller nå en stadig viktigere rolle for den indiske økonomien.

Indias betydelige økonomiske vekst de siste årene har i hovedsak skjedd i et mindre antall delstater. India mottar små utlandsinvesteringer – uendelig mye mindre enn Kina. Utenrikspolitisk satser India på å høyne sin profil og sikre gode relasjoner med alle de viktigste stormaktene: USA, Kina, EU, Japan og Russland. Det ga seg utslag i en energipolitisk avtale med Kina i januar 2006 og en avtale om atomkraftsamarbeid med USA i mars 2006. Bestrebelsene på å utvikle et tett samarbeid med Brasil, Sør-Afrika og Kina under forhandlingene i WTO er også en del av Indias nye rolle i verdenspolitikken.

En av forutsetningene for Indias økende betydning er tilnærmingen til Pakistan, som har et nært samarbeid både med USA og Kina. Det har skjedd visse framskritt i et forhold som har vært preget av Kashmir-konflikten og en serie kriger siden splittelsen av India i 1947. Men det delte Kashmir hindrer en videre tilnærming mellom de to atommaktene India og Pakistan. En viktig drivkraft bak Indias forsøk på å nærme seg Pakistan er et ønske om å bakke opp USAs press på Pakistan for å bekjempe islamistiske grupperinger som driver væpnet kamp i Kashmir og Afghanistan. En annen drivkraft er hensynet til Indias energisikkerhet. India må dekke ca. 70 % av energiforbruket gjennom import. Framtidsplaner om gassrørledninger fra Burma gjennom Bangladesh og fra Iran gjennom Pakistan forutsetter en varig avspenning både overfor Pakistan og Kina.

Den avtalen om atomkraftsamarbeid som ble inngått under president George W. Bush sitt besøk i New Delhi i mars 2006, ble betegnet som et strategisk partnerskap. Den hadde sitt grunnlag i en avtale om forsvarssamarbeid som ble inngått sommeren før, da den indiske statsministeren besøkte USA. Denne avtalen omfatter amerikanske våpenleveranser, felles militærøvelser, felles treningsprogrammer, samarbeid om å bekjempe terrorisme, etterretnings-samarbeid, fredsbevaring og krisehåndtering. To år tidligere, da USA okkuperte Irak, ble den amerikanske og indiske regjeringen først enige om at 17 000 indiske soldater skulle delta i okkupasjonen. Militært utgjør India nærmest det perfekte supplement til USA siden India har noe USA mangler: et stort antall lavtlønte tropper. Indisk opinion var imidlertid imot den amerikanske invasjonen i Irak, og India trakk seg fra avtalen om å sende tropper til Irak. Selv om India og USA kanskje har en felles interesse i å demme opp for Kina, er det usannsynlig at India vil finne seg til rette i et underordnet partnerskap med verdens ledende militærmakt. Det ville minne for mye om tidligere tider, da indiske og nepalske tropper bidro til å holde det britiske imperiet sammen.

I 1962, femten år etter at India hadde frigjort seg fra det britiske imperiet, rykket Kina overraskende inn over landets nordgrense i Himalaya. Siden har det vært strid om den indisk-kinesiske grensen, men i 1980-årene begynte India og Kina å nærme seg hverandre igjen. Tilnærmingen har fortsatt siden. Om den indisk-kinesiske avtalen om energisamarbeid fra januar 2006 vil få noen større betydning er omstridt; de to landene er først og fremst konkurrenter på energimarkedet. Men Beijing og New Delhi forhandler nå også aktivt om en grenseavtale. Indias interesse for tilnærming til Kina skyldes ikke bare behovet for økt sikkerhet, men også et ønske om

å styrke den raskt økende økonomiske samhandelen mellom de to landene og lære av Kinas veksterfaringer. Om lag en tredel av Indias eksport går nå til Kina. Det bilaterale samarbeidet mellom India og Kina utgjør en viktig forutsetning for det samarbeidet som de to statene har utviklet med Brasil, Sør-Afrika og andre utviklingsland i WTO-forhandlingene. De krever en ny global finansiell arkitektur, FN-reformer, støtte til u-landenes rett til utvikling og økonomisk vekst innenfor internasjonale klimaavtaler.

Brasil

Brasil har en relativt høyt utviklet økonomi, med sterk vekst i «agrobusiness». Landet er verdens 10. største industrimakt og verdens 5. største våpeneksportør. Mens India i mange år hadde en jevnt svak økonomisk vekst, har den brasilianske økonomien vært preget av svingninger mellom vekst og tilbakeslag. Brasil har lenge vært et sterkt urbanisert land, med mange fattige og svært høy kriminalitet. Den sosiale ulikheten er enorm. Brasil blir ofte omtalt som en regional stormakt, men egentlig har ikke landet inntatt noen lederrolle i Sør-Amerika. Politisk avstand eller motsetningsforhold til flere andre land i regionen har gjort dette vanskelig. Men globalpolitisk har Brasil ofte påberopt seg sin posisjon som det største av alle latinamerikanske land i areal, befolkning, økonomi og militær kapasitet.

Etter 38 år med høyreorienterte regjeringer ble arbeiderlederen Lula da Silva valgt til president i 2002, og siden har flere andre latinamerikanske land (Argentina, Chile, Bolivia) fått venstreorienterte ledere. Lulas maktovertakelse skapte forhåpninger blant Brasils fattige, men han valgte å fortsette den liberalistiske økonomiske politikken til forgjengerne. I 2005 svekket korrupsjon i egne rekker Lula og hans parti, men våren 2006 så han ut til å ha styrket sin posisjon igjen foran valget i oktober 2006. Sannsynligvis vil enhver regjering i Brasil fortsette hovedlinjene i landets nåværende politikk, trolig også i utenrikspolitikken. Der har Brasil markert avstand til USA, samtidig som landet har prøvd å utvikle latinamerikansk økonomisk og politisk samarbeid. Brasil spilte en sentral rolle i opprettelsen av det søramerikanske fellesmarkedet MERCOSUR i 1991, sammen med Argentina, Paraguay og Uruguay, en organisasjon Brasil nå ønsker å utvide.

Sør-Afrika

Mens Asia er preget av noen få store land, er Afrika delt i hele 53 stater – ingen av dem noen egentlig stormakt. Den sterkeste kandidaten til regional stormaktsstatus er Sør-Afrika, selv om landet ikke har mer enn 45 millioner innbyggere. Nigeria har en langt større befolkning (130 millioner), men har lidd under politisk vanstyre. Også Egypt har en større befolkning (75 millioner), men har en sterkere politisk og kulturell tilknytning til det arabiske Midtøsten enn til det afrikanske kontinentet – og dessuten en svak økonomi. Sør-Afrika bygger sin regionale stormaktsstatus på historien om African National Congress' (ANC) lange kamp mot apartheid og på ANC's evne til å forsone seg med de tidligere, hvite herskerne, noe som tillot Sør-Afrika å opprettholde en moderne industrisektor, en betydelig utenriksøkonomi og læresteder av høy kvalitet. Sør-Afrika skaffet seg en stor internasjonal prestisje i den tiden da Nelson Mandela var president (1994–99).

Mandela var vert for flere viktige internasjonale konferanser. Sør-Afrikas forbindelser til India har alltid vært nære, og landet har opprettet diplomatiske forbindelser med Folkerepublikken Kina. Under Mandelas etterfølger, Tambo Mbeki, som har ledet Sør-Afrika siden 1999, har ANC bevart sin dominerende politiske posisjon, selv om Mbeki ikke har samme prestisje som Mandela. Sør-Afrika har lenge spilt en vesentlig rolle i å forsøke å stanse borgerkrigene i Kongo, Burundi, Angola og Sudan. Pretoria har generelt inntatt en forsonlig linje overfor konfliktparter og møtt motbør for det, ikke minst i spørsmålet om hvordan omverdenen skal forholde seg til det autoritære Mugabe-regimet i Zimbabwe.

Sør-Afrika har i et tiår aktivt fremmet en Afrika-vennlig utviklingspolitikk i FN og andre fora. Landet har profilert seg som representant for Afrikas fattige og har gode forbindelser både til apartheidregimets tidligere støttespillere i Vesten og til de sosialistiske og sosialdemokratiske regimene som tidligere støttet ANC's frigjøringskamp. Dette utgjør noe av bakgrunnen for det samarbeidet som er oppstått mellom Sør-Afrika, Brasil, India og Kina i WTO. En globalpolitisk utviklingsallianse av framvoksende regionale stormakter synes å avtegne seg.

De fires samarbeid

Først etter at Kina i 2001 ble fullt medlem av WTO kom det i 2002 til et aktivt handelspolitisk samarbeid mellom de fire store, eksportrettede landene. En vesentlig grunn var at Lula kom til makten i Brasil.

Han grep sjansen til å samarbeide med de andre regionalmaktene. I juni 2003 skapte India, Brasil og Sør-Afrika sitt eget dialogforum, som avga den såkalte Brasilia-erklæringen. Deretter inngikk disse et samarbeid med Kina og 16 andre eksportorienterte utviklingsland i den såkalte G20-gruppa. Under de mislykte forhandlingene i Cancún i september 2003 framsto de fire regionalmaktene som ledere for G20-gruppa. De krevde generell adgang til de rike landenes markeder for alle utviklingslands landbruksprodukter og ville ha slutt på de rike landenes landbrukssubsidier. På dette området krevde de altså frihandel, mens de samtidig (særlig India) ønsket å beskytte egen industri mot internasjonal konkurranse.

Mens prinsippet om frihandel for ikke mange år siden fortsatt i hovedsak var en flaggsak for USA og andre vestlige land, snudde situasjonen seg da Kina ble medlem av WTO og G20-gruppa etablerte seg. Nå ble frihandel på landbruksområdet et viktig prinsipp for de store eksportrettede utviklingslandene, mens USA og EU begynte å bekymre seg for at markedene deres skulle bli oversvømt av utviklingslandenes varer. De rike, vestlige landene står fortsatt på et generelt prinsipp om frihandel, og de store utviklingslandene følger slett ikke prinsippet på alle områder. Anført av India har en lang rekke utviklingsland avvist krav om fjerning av utviklingslandenes egne tollmurer mot import av rike lands industriprodukter. De fire store utviklingslandenes nyvunne solidaritet og steile holdning bidro, sammen med motsetningene mellom USA og EU og saksområdet store og økende kompleksitet, til at Cancún-møtet endte i sammenbrudd.

I Genève i 2004, under det neste møtet i Doha-runden, gikk India og Brasil bort fra noen av sine tidligere standpunkter, brøt ut av utviklingslandenes front og inngikk en rammeavtale med EU og USA. Her fikk de gjennomslag på en del områder som særlig opptar de utviklingslandene som har kapasitet til å eksportere store mengder landbruksvarer til de rike landene. Det gjelder aller mest Brasil. For India spilte det en større rolle at rammeavtalen ga fortsatt adgang til å beskytte egen industri mot uønsket konkurranse. India ønsket dessuten fri adgang til de rike landene for tjenesteytende næringer. I WTO-sammenheng har de fire også understreket at de har en betydelig samhandel seg imellom – skjønt det er særlig Kina som importerer fra de tre andre. De prøver dessuten å utvide samarbeidet til noe mer enn bare felles opptreden i WTO-forhandlingene ved å utvikle felles holdninger også i andre multilaterale fora. I juli 2005 deltok de, sammen med Mexico, som observatører på G8-møtet i Gleneagles i Skottland, der gjeldslette og utviklingspolitikk sto i

fokus. De fem observatørlandene kom da med en felles uttalelse som utgjorde en slags utviklingspolitisk plattform: Internasjonalt samarbeid, sa de, «bør oppnås ved å fremme multilateralisme, ved å oppmuntre nord-sør-samarbeid, og dessuten ved å fornye forpliktelsen til å sikre en bærekraftig utvikling og at globaliseringens frukter kommer alle til gode».

De henviste også til et eget toppmøte for landene i sør, som var blitt avholdt i Doha (Qatar) måneden før. Hvis ikke London var blitt utsatt for terrorbombing midt under G8-møtet, er det sannsynlig at utviklingslandene ville fått større medieoppmerksomhet for sin politikk, slik også verten – Storbritannias statsminister Tony Blair – ønsket det. De fem observatørlandene ønsket de lovede gjeldslettetiltakene velkommen og oppfordret giverland til å nå målet om å bruke minst 0,7 % av BNP på utviklingshjelp. De fem observatørlandene kom også med en sterk oppfordring om å komme til enighet i WTO-forhandlingene. Suksess i Doha-runden fordrer, sa de, betydelig framgang i jordbruksforhandlingene, og dessuten markedsadgang i de rike landene også for andre av utviklingslandenes produkter, inklusive tjenester. Selve hovedmålet var å få de rike landene til å slutte å subsidiere egen jordbrukseksport og gjennomføre betydelige reduksjoner i støttetiltak for jordbruket. I oktober 2005 uttalte WTOs generaldirektør Pascal Lamy i et intervju at det var klare forskjeller på Indias, Kinas og Brasils politikk. India ivrer for økt markedsadgang for tjenester, Kina for industriprodukter og Brasil for jordbruksprodukter. Han betegnet de tre landene som stormakter i det globale handelssystemet og mente de hadde styrket sin makt ved å samarbeide i G20-gruppa. Han regnet med at de ville spille en sentral lederrolle i resten av Doha-runden og videre.

Ofte omtales G20 som representant for utviklingslandenes fellesinteresser, men Kina, India, Brasil og Sør-Afrikas handelspolitikk fremmer ikke nødvendigvis interessene til de fattigste landene i verden. De fleste fattige land ligger i Afrika sør for Sahara. De har ofte negativ økonomisk vekst og greier ikke å utnytte adgang til eksportmarkeder. De kan se seg tjent med en kombinasjon av utviklingshjelp, andre støttetiltak og et system av særavtaler, som gir dem privilegert adgang til de rike landenes markeder. Kina, India, Sør-Afrika og Brasil har likevel foregitt å representere alle utviklingslandenes interesser. Når de bruker uttrykket utviklingsland, har nok ordet en litt spesiell betydning. Normalt betegner «utviklingsland» fattige land med svak økonomisk vekst. I Kina, India og Brasils språkbruk omfatter betegnelsen snarere land som

er på vei ut av fattigdommen, har satt seg som mål å innhente de rike landenes forsprang og har kapasitet til å nyttiggjøre seg et internasjonalt frihandelsregime.

Under det neste møtet i Doha-runden, i Hongkong i desember 2005, lyktes det ikke å få til noe gjennombrudd, tross iherdige forsøk, og motsetningsforholdene gikk på kryss og tvers i kompliserte mønstre. Et forsøk på å oppnå et gjennombrudd i et separat møte mellom EU, USA, Canada, Australia, Brasil og India i London i mars 2006, mens president Lula var på besøk hos Tony Blair, førte heller ikke fram. Blair og Lula avga en felleserklæring der de oppfordret til et separat toppmøte for å redde Doha-runden med deltakelse av G8-landene samt fem ledende utviklingsland: Kina, India, Brasil, Sør-Afrika – og Mexico. I Doha-runden er det egentlig ikke snakk om klare blokker som står mot hverandre. EU, Japan og USA rivaliserer om å være mest frihandelsvennlig, men alle er engstelige for reaksjonene fra egen befolkning hvis de slipper brasilianske landbruksvarer til i samme grad som kinesiske industriprodukter, og samtidig ønsker de adgang for sine industriprodukter og tjenester i u-landene, særlig i Kina. De er imidlertid ikke like ivrige etter å slippe indiske tjenester til på sine egne markeder. Alle hevder at de søker å fremme interessene til de fattigste landene i Afrika, men er i realiteten mer opptatt av å sikre egne handelsinteresser. Det er tydelig at Kina, India, Sør-Afrika og Brasil har sterke handelspolitiske fellesinteresser når det gjelder å åpne de rike landenes markeder, om enn på ulike områder. Etter London-møtet i mars virket det helt usannsynlig at Doha-runden ville føre til noen rammeavtale innen WTOs selvpålagte frist i april 2006. Enten kan det komme til et fullt sammenbrudd, eller til en utilfredsstillende avtale med små endringer. Da kan vi få et handelspolitisk system der bilaterale avtaler igjen får økende betydning. Hvis det oppnås et forhandlingsresultat i Doha-runden, er det usannsynlig at Kina, India, Brasil og Sør-Afrika blir like fornøyd. Med den økende handelen dem imellom vil de ha mulighet for å utvikle et frihandelssystem seg imellom og så kanskje nærme seg de rike industrilandene ett for ett. Det gjenstår å se både om WTO-forhandlingene fører fram og om det oppstår en varig handelspolitisk allianse de fire regionalmaktene imellom.

Neste spørsmål er om de fire har utviklet felles holdninger på andre områder.

Hva har de til felles – og hva skiller?

La oss begynne med noen nøkkeltall:

Tabell 1: Nøkkeltall for Kina, India, Brasil og Sør-Afrika

	Befolkning (mill.) ¹	BNP (mrd. USD) ²	Vekst 2004– 2005 (%) ³	BNI/capita (USD)	Under 1 USD/dag (%) ⁴	Eksport- andel av BNP (%)	Netto olje- imp. (mill. fat/dag) ⁵
<i>Kina</i>	1300	1400	9,5	1100	16,6	34	2,9
<i>India</i>	1100	571	7,0	540	34,7	10	1,4
<i>Brasil</i>	183	492	2,9	2720	8,2	17	0,2
<i>S-Afrika</i>	45	160	4,2	2750	7,1	28	0,3

Tabellen viser data for to meget folkerike asiatiske land, ett folkerikt land i Sør-Amerika og et afrikansk land av mer beskjeden størrelse. Forskjellen mellom de fire landene oppveies i en viss grad av at Sør-Afrika og Brasil har et betydelig høyere brutto nasjonalprodukt per innbygger enn India og Kina, særlig om vi ikke justerer for kjøpekraft. Med hensyn til forventet levealder ved fødselen var det i 2002 bare Kina som lå høyere enn verdensgjennomsnittet. For Sør-Afrika slår aids og voldskriminalitet svært negativt ut for levealderen. Målt i inntekt er det likevel større fattigdom i Kina og mye større fattigdom i India enn i Sør-Afrika og Brasil. Noe av forskjellen skyldes at økonomien i Brasil og Sør-Afrika er mer monetarisert, mens India og Kina fortsatt i stor grad er jordbruks-samfunn. Kina og Sør-Afrika skiller seg ut med en meget høy utenrikshandel i forhold til brutto nasjonalprodukt. Den økonomiske veksten i Kina er imidlertid svært avhengig av kystprovinsene. Kina har størst oljeimport av de fire statene regnet i absolutte tall, men oljeimportens andel av totalforbruket – importavhengigheten – er størst i Sør-Afrika og India.

Kanskje den viktigste likheten vi kan se av tabellen, er at tre av de fire landene har økonomier som er i rask vekst. Brasil har også

1 Economist Intelligence Unit's tall for 2005.

2 Der intet annet er angitt, er tallene hentet fra Verdensbankens *World Economic Indicators* og gjelder for 2003.

3 *The Economist* 20.08.2005 (vekst fra 01.07.04 til 30.06.05).

4 *Human Development Report* 2004. New York: UNDP 2004: 147–48.

5 Energi Information Agency website (<http://www.eia.doe.gov/international/>). Til sammenlikning importerte USA 11,2 mill., Japan 5,5 og Tyskland 2,5 mill. fat/dag i 2003.

kommet seg opp av en bølgedal, og president Lula hevder at Brasils mer beskjedne vekst er mer bærekraftig fordi den har et solid finansielt grunnlag. Hans strategi er å oppnå en stor nok økonomisk vekst for seinere å realisere fordelingspolitikk – fordele kaken bedre. Fordelingspolitikken har dessuten allerede begynt, men han sliter med en stor, dyr og tungrodd offentlig sektor.

De fire statene har også det til felles at de er styrt av moderate politikere fra partier med røtter i venstreorienterte frigjøringsbevegelser, som har forlikt seg med den globale kapitalismen og de muligheter denne gir. Kamp mot europeisk, amerikansk eller hvit dominans utgjør kjernen i den nasjonale historieoppfatningen. I Kina bygger kommunistlederne på en selvoppfatning der det «lange 20. århundre» er historien om nasjonal samling og frigjøring fra den ydmykelsen som europeerne utsatte dem for i det 19. århundre. Kongresspartiet i India forvalter også en historie om frigjøring fra vestlig dominans, samt om alliansefrihet og en selvstendig rolle i verdenspolitikken. De indiske lederne glemmer ikke at de ble sveket av USA da de kom under kinesisk angrep i 1962. Etter det knyttet de seg nærmere til Sovjetunionen. I de senere årene, da India altså har nærmet seg Kina og søkt inspirasjon fra Kinas økonomiske vekst, har begge disse statene hatt Russland som sin viktigste våpenleverandør. Lula da Silvas venstreorienterte regime har sitt grunnlag i en fagforeningsbevegelse som alltid har bygd på et motsetningsforhold til yankeene i nord og til det nasjonale borgerskapet som alltid har samarbeidet med USA. I Sør-Afrika har ANC nesten det samme monopol på den politiske makten som kommunistpartiet har i Kina, selv om det holdes frie, hemmelige valg. Her handler den nasjonale historien om frigjøringskampen mot et hvitt mindretallsregime, som lenge ble tolerert om ikke aktivt understøttet av USA og Vest-Europa.

En annen likhet mellom de fire maktene er at de har vanskelig for å spille rollen som regional stormakt, dels på grunn av strukturelle og historiske motsetningsforhold innenfor regionen, dels fordi de har sterke interesser utenfor egen region. Kina har i de siste to tiårene meget kraftig forbedret sitt forhold til nesten samtlige naboland. Grenseavtaler er inngått med Vietnam, Russland og Mongolia. Forhandlinger om en grenseavtale med India er som sagt på gang. Forholdet til de sentralasiatiske republikkene er utmerket i den samarbeidsorganisasjonen som kalles Shanghai 6. Forholdet til Sør-Korea og de ti ASEAN-landene er også blitt drastisk forbedret. Også kontakten og samarbeidet mellom Kina og Filippinene har gjort store framskritt. Men det gjenstår ett forhold

som er preget av mistillit og manglende samarbeid, og det er det aller viktigste i hele Øst-Asia, nemlig mellom Kina og Japan. Så lenge dette motsetningsforholdet består, er det vanskelig for noen av de to å spille rollen som regional stormakt. Og Øst-Asia vil da ikke kunne gjøre seg gjeldende som regional blokk i verdenspolitikken, slik som EU.

På samme måte forholder det seg i Sør-Asia, der India er så befolkningsmessig og økonomisk dominerende at landet ville kunne dominere regionen, hvis forholdet til samtlige naboland var preget av tillitsfullt samarbeid. Men her er det motsetningsforholdet til Pakistan som er problemet.

Brasil spiller som nevnt en sentral rolle i MERCOSUR, der Brasil og Argentina langt på vei har lagt gamle motsetninger bak seg og der Venezuela snart kan komme med. Men Chile og Peru er ikke med. Og i Organization of American States (OAS) er både de sør- og nordamerikanske statene med, slik at det er samarbeid og konflikt med USA som dominerer den politiske dagsorden. Mens Japan blokkerer Kinas regionale stormaktsstatus i Øst-Asia, er det Pakistan som blokkerer Indias i Sør-Asia. Hvis vi ser på hele Amerika som én region, blir USAs dominans også redusert av landets motsetningsforhold til flere latinamerikanske land.

Sør-Afrika har også store problemer med å vinne tilslutning til sitt lederskap i Den afrikanske union (AU), der Nigeria er den andre store lederkandidaten, der Zimbabwe ønsker å forhindre at Sør-Afrika taler på vegne av det sørlige Afrika, og der de nordafrikanske statene kun delvis oppfatter seg som afrikanske. I juli 2002 ledet Mbeki det afrikanske toppmøtet som omgjorde Organisasjonen for afrikansk enhet (OAU) til AU, men AU greide ikke i 2005 å bli enig om et samlet afrikansk syn på reform av FNs sikkerhetsråd. De fire statene vi diskuterer, er alle land med en sterk vekstambisjon som til en viss grad ønsker å representere sin egen region, men av ulike grunner har vanskelig for å realisere sitt potensial som regional stormakt.

Vanskene med å skaffe seg en ubestridt lederstilling i egen region kan også friste de fire regjeringene til å satse i det lengste på et best mulig forhold til supermakten USA. Det passer med deres mål om økonomisk vekst, som forutsetter en form for sikkerhetspolitisk og finansiell stabilitet i verden som bare supermakten er sterk nok til å opprettholde – og dessuten adgang til det store amerikanske markedet. Rundt 20 prosent av Kinas, Indias og Brasils eksport går til USA, og 10 prosent av Sør-Afrikas. Akkurat som Japan har Kina dessuten plassert store deler av sitt enorme overskudd på betalingsbalansen i amerikanske verdipapirer.

Det meste av det som er sagt til nå, tilsier at de fire regionale stormaktene har betydelige fellesinteresser og vil kunne finne fram til en felles globalpolitisk profil. Men tre viktige forhold skiller dem ad:

- Ulikt forhold til demokrati – ulik grad av politisk stabilitet,
- ulikt forhold til atomvåpen,
- ulikt syn på reform av Sikkerhetsrådet.

India, Sør-Afrika og Brasil er demokratier der lederne utpekes i frie, hemmelige valg. Det gjelder ikke Kina. Denne forskjellen kan anskues på flere måter: Så lenge India, Sør-Afrika og Brasil holder på sin demokratiske styreform, vil det være vanskelig for USA å brennemerke dem som fiender. Kina står, med sin autoritære styreform, mer laglig til for hogg.

En annen forskjell gjelder atomvåpen: Her stiller de fire statene i hver sin klasse. Kina er en av verdens fem anerkjente atomvåpenmakter i ikkespredningsavtalen (NPT). India har aldri undertegnet ikkespredningsavtalen, har utviklet egne atomvåpen og oppnådde i 2006 amerikansk aksept for sin status som atomvåpenmakt. Sør-Afrika og Brasil har begge skrinlagt sine tidligere atomvåpenprogrammer og kan derfor stå i spissen for dem som prøver å hindre videre spredning. Sør-Afrika avskaffet sine atomvåpen etter å ha produsert dem, mens Brasil avbrøt et hemmelig atomvåpenprogram før det var sluttført. Imidlertid produserer Brasil uran, er Latin-Amerikas ledende makt når det gjelder atomkraft, og president Lula har vært mindre avvisende til atomvåpen enn Sør-Afrika. Det er dessuten kontakt mellom Brasil og Venezuela om atomkraftsamarbeid, noe som bekymrer USA. Mens Kina, India og Brasil gikk sammen med USA, EU-landene og Russland om å bringe Irans atomprogram inn for Sikkerhetsrådet i Atomenergibyråets viktige styremøter i februar–mars 2006, avsto Sør-Afrika fra å stemme.

Den tredje viktige saken som skiller de fire maktene, er FN-reform. Foran og under det mislykte toppmøtet i New York september 2005 var det utenkelig for de fire å samarbeide om endring i sammensetningen av Sikkerhetsrådet. Kina er Asias eneste faste medlem, og slik vil det fortsette å være – selv om FNs generalsekretær Kofi Annan sterkt sluttet seg til behovet for reform. Europa er mest overrepresentert, og det gjør europeerne lite interessert i reform. Europas overrepresentasjon framsto allerede som urimelig da avkoloniseringen i de første tretti årene etter Den andre verdenskrigen førte til en enorm økning i antall medlemsland (FN har i dag

191 medlemmer). De europeiske landene har også stor innflytelse i Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF). Afrika og Sør-Amerika favoriseres på sett og vis også i FN fordi disse regionene er inndelt i så mange stater, men det slår mest ut i Hovedforsamlingen, som har lite makt. FNs reformpanel foreslo at Sikkerhetsrådet skulle sammensettes av like mange representanter for hver av de fire verdensdelene Afrika, Asia (og Oseania), Europa og Amerika. Hvis vi tar utgangspunkt i befolkningstall, er det rimelig at Afrika, Amerika og Europa har like mange representanter. De har omtrent samme befolkningsmengde: Afrika 891, Amerika 884 og Europa 729 millioner. Men Asia har 3,9 milliarder, godt over halvparten av verdens samlede befolkning. Det er overraskende at et reformpanel ledet av en tidligere asiatisk statsminister, Thailands Anand Panyarachun, og der politikere fra Kina, Japan, India og Pakistan var med, kunne foreslå å beholde en så dramatisk underrepresentasjon for Asia. (Panelet hadde selv en mer rettferdig sammensetning: 5 asiater og 1 australier, 4 europeere, 3 amerikanere og 3 afrikanere.)

Det som først og fremst hindret de asiatiske landene i å samle seg om å kreve økt asiatisk representasjon i Sikkerhetsrådet og gi plass for flere faste medlemmer, var motsetningsforholdet mellom Kina og Japan. Den kinesiske regjeringen mobiliserte (eller tolererte mobilisering av) en særdeles kraftig opinion i 2005 mot Japans utilfredsstillende unnskyldninger for landets opptreden under Den andre verdenskrigen og mot Japans posisjon i striden om sjøgrenser. Det mobiliseringen egentlig handlet om, var å hindre at Japan – slik USA ønsket – ble fast medlem av Sikkerhetsrådet. Og hvis ikke Japan ble fast medlem, kunne heller ikke India bli det, uansett hva Kina sa om at det heller ønsket å ha et utviklingsland enn enda et rikt industriland som nytt fast medlem.

I spørsmålet om FN-reform samarbeidet ikke Kina med India, Brasil og Sør-Afrika. India og Brasil samarbeidet isteden med Japan og Tyskland om et forslag som ville sikre at alle disse fire ble faste medlemmer av Sikkerhetsrådet. «G4-landene», som de ble kalt, fikk støtte fra Sør-Afrika, som håpet å oppnå fast medlemskap også for to afrikanske stater (seg selv og Nigeria). Dette forslaget, som var i tråd med reformpanelets plan A, ble skutt ned på toppmøtet i Den afrikanske union i Addis Abeba i august 2005 av et flertall anført av Zimbabwe. Da var det imidlertid allerede klart at forslaget hadde minimale sjanser for å oppnå så vel 2/3 flertall i FNs hovedforsamling som aksept fra de fem vetomaktene. Kina ville ikke slippe inn Japan, og flere av de øvrige vetomaktene var kritiske til en så sterk

økning i antall faste medlemmer. De fryktet for Sikkerhetsrådets effektivitet – og reduksjon i sin egen makt. Argumentet om at en utvidelse av rådet faktisk kunne øke effektiviteten fordi den ville gjøre det politisk vanskeligere for de fem å bruke vetoretten, gjorde ikke inntrykk.

Kanskje kunne det vært rom for et utviklingspolitisk løsningsforslag der India, Brasil og Sør-Afrika, muligens også Nigeria, ble nye faste medlemmer, men verken Japan eller Tyskland. Det kunne vært akseptabelt for Kina, men ikke for USA. De fleste europeiske statene ville nok også ha forsøkt å hindre en slik løsning. Når det gjaldt andre viktige spørsmål under FN-toppmøtet (terrorisme, nedrustning, menneskerettigheter, opprettelsen av en fredsbyggingsskommisjon), var det heller ikke noe utpreget tett samarbeid mellom Kina, India, Brasil og Sør-Afrika.

Striden rundt FN-toppmøtet bidro altså ikke til å samle Kina, India, Brasil og Sør-Afrika på noen felles globalpolitisk plattform. Kina høstet fordeler av å være eneste faste asiatiske medlem i Sikkerhetsrådet. Alt som kunne hindre Japan i å bli fast medlem var i Kinas interesse, og Kina kunne derfor heller ikke aktivt støtte Indias kandidatur. På samme måte som de europeiske vetomaktene så Beijing det derfor stilltiende som en fordel at det ikke ble noen endring.

Det som samler de fire regionalmaktene er:

- handelspolitiske interesser
- manglende evne til å samle egen region bak seg
- en historie om frigjøring fra det hvite vest og nord
- et tvetydig forhold til USA som global supermakt
- et ønske om en multipolar verden der FN står sentralt – og med fortsatt respekt for nasjonal suverenitet.

Det som skiller er:

- forholdet til demokrati og politisk stabilitet
- atomvåpen
- synet på FN-reform.

Det finnes også et mer fundamentalt skille. Verken Sør-Afrika eller Brasil har noen utsikt til å bli globale stormakter. De kan kanskje bli regionale stormakter, men i globalpolitikken er de i høyden middelmakter. India er også i global sammenheng en middelmakt. Kun hvis India klarer å utløse en tilsvarende økonomisk vekst som

det Kina har hatt siden 1979, har India mulighet for å ta plass blant de globale stormaktene en gang i midten eller annen halvdel av århundret. Blant de fire regionalmaktene stiller Kina i en klasse for seg. Selv India stiller langt bak Kina i maktpotensial.

Kinas valg er avgjørende

Hvis vi skal vurdere spørsmålet om det kan utvikle seg en mer varig allianse mellom Kina, India, Brasil og Sør-Afrika i verdenspolitikken, og om den kan utgjøre en motmakt til USA og EU, da er de viktigste spørsmålene om Kina, som den sterkeste av de fire regionalmaktene, vil se seg tjent med en slik allianse, om de andre vil være med og støtte Kina og hvordan USA, Russland, Japan og EU-landene vil reagere. Et hovedspørsmål blir da om Kina vil ta skrittet fra regionalmakt i Asia til en global alliansebygger og om Beijing vil ønske og evne å knytte India, Brasil og Sør-Afrika til seg og utvikle en globalpolitisk strategi som reduserer USAs, Japans og EUs makt – og utnytter motsetningsforhold innenfor USAs alliansesystemer. Muligheten for en slik utvikling er antydnet i Joshua Cooper Ramos term «The Beijing Consensus», som stilles opp mot «The Washington Consensus», litt på samme måte som «asiatiske verdier» ble stilt opp mot «vestlige verdier» før Asia-krisen i 1997. Det dreier seg om en alternativ utviklingsmodell med stor vekt på fri adgang til rike lands markeder og med en pådriverrolle for staten i utviklingslandenes økonomiske vekst. Spørsmålet er da også hva de landene som utgjør «The Washington Consensus» vil gjøre for å hindre Kina i å øke sin makt ytterligere. Et svar fikk vi da USA inngikk sitt strategiske partnerskap med India med en avtale om forsvarssamarbeid i juli 2005 og en endelig avtale om atomkraftsamarbeid i mars 2006.

Så lenge den amerikanske økonomien fortsetter å vokse og USA fremmer prinsippet om frihandel, vil Kina trolig være forsiktig med å utfordre USA gjennom å bygge allianser på tvers av hav og verdensdeler. En grunn til dette er at de kinesiske kommunistledernes to fremste mål er å bevare sin makt i Kina og sikre fortsatt rask økonomisk vekst. For å oppnå disse målene ønsker de ikke å sette Kinas utenrikspolitiske stabilitet på spill. De ønsker ikke noen kapprustning med USA og Japan. De ønsker fri adgang for kinesiske produkter til de amerikanske, europeiske og japanske markedene. De vil ha tilgang til høyteknologi og investeringer. Og de er fullt klar over hvor avhengig Kina er blitt av verdens grunnleggende finansielle stabilitet. Kina har bygd opp store valutareserver, først og fremst i dollar, og har investert enorme beløp i amerikanske

verdipapirer. Det har skapt et gjensidig avhengighetsforhold mellom Kina og USA som gjør at en konfrontasjonspolitikk vil ha store omkostninger for begge parter. Kina og USA har også en sterk fellesinteresse i å sikre sin tilgang på olje og gass fra verdensmarkedet. I dag har Kina en så sterk finansiell ryggrad at landet kan tåle en drastisk hevet oljepris bedre enn USA, men Kina har ikke maktmidler til å sikre sin energiimport i tilfelle av en militær konflikt med USA og Japan. I tillegg til det akutte problemet med renminbiens (kin. valuta, yuan) lave kurs utgjør disse faktorene grunnlaget for det ønsket forsvarsminister Rumsfeld uttrykte i Beijing i oktober 2005 om at Kina skulle utvikle en mer ansvarlig systembyggende globalpolitikk, og som president Bush bekreftet under sitt besøk i Beijing i desember 2005. Det var et langt mindre produktivt møte enn det Bush avla i New Delhi tre måneder senere, men det er likevel viktig at det fant sted.

Det handelspolitiske samarbeidet mellom Kina, India, Sør-Afrika og Brasil vil etter alle solemerker fortsette. De vil øke sin økonomiske samhandel og komme med utviklingspolitiske erklæringer. Men med mindre det skjer drastiske endringer i globalpolitikken, for eksempel med tilknytning til en utvidet krise i Midtøsten, vil de fire regionalmaktene neppe utvikle noen fast og generell allianse. Av de fire statene er det bare Kina og India som for alvor teller med i maktspeilet mellom stormaktene USA, Japan, Tyskland, Russland, Storbritannia og Frankrike, og de vil trolig begge prioritere sitt forhold til de andre stormaktene framfor forholdet til Sør-Afrika og Brasil. Kina og India er nabostater, og India kan spille en rolle i Kinas forsøk på å styrke sin regionale innflytelse i Asia på Japans bekostning. Kanskje vil vi nå se en rivalisering mellom Kina og USA om Indias gunst. I en slik sammenheng vil Sør-Afrika og Brasils rolle være marginal.

Den største endringen i maktforholdet mellom de globale stormaktene det siste tiåret er USAs unilateralisme og økningen i Kinas makt. Kina vil trolig fortsette å øke sin innflytelse. Det store spørsmålet er om dette er akseptabelt for de andre stormaktene, eller om de på et tidspunkt vil forsøke å stagge Kina. Handels- og valutapolitiske konflikter kan fungere som termometer. Sikkerhetspolitisk manøvrering og ideologisk mobilisering mot undertrykkelse av menneskerettigheter er to andre arenaer der reaksjonene mot Kina kan komme til uttrykk. Og Taiwan-spørsmålet ligger der som Kinas akilleshæl. Hvis andre stormakter skulle bestemme seg for å stanse Kinas framvekst, kan de med god samvittighet engasjere seg til fordel for det demokratiske Taiwans rett til uavhengighet. Da blir

Kina tvunget til å reagere militært. At Taiwan-spørsmålet behandles med slik forsiktighet av USA i dag, og at USA konsentrerer sin oppmerksomhet om Midtøsten, er uttrykk for at Kinas vekst ennå ikke har rokket ved maktbalansen i verden i en slik grad at USA, Japan og EU finner det uakseptabelt.

Spørsmålet om regionalmaktene i Asia, Afrika og Sør-Amerika vil utvide sitt samarbeid, må altså underordnes spørsmålet om hvor lenge Kinas vekst kan fortsette uten at USA og Japan innleder en konfrontasjonspolitik. Kan Kina og India fortsette å vokse samtidig?

En stort oppslått artikkelserie av Henry C. K. Liu i *Asia Times* sommeren 2005 hevdet med styrke at frihandelsprinsippet ikke lenger er til fordel for USA, at USA i økende grad vil gå bort fra frihandel for å skjerme seg for konkurranse fra Kina og andre eksportrettede utviklingsland. De siste utspillene fra Bush-administrasjonen tyder ikke på at Liu har rett – ennå. Bush holder seg til frihandelsprinsippet selv om det blir stadig mindre populært blant amerikanske velgere. Men vi vet ikke om forhandlingene i Doha-runden lykkes. De er sterkt forsinket i forhold til timeplanen. Hvis USA, Europa og Japan skulle komme til å gjennomføre proteksjonistiske tiltak for å begrense importen fra de store nye eksportlandene, vil det i sin tur gi grunnlag for politiske motsetninger, som i siste instans kan føre til en konfrontasjon mellom USA/Japan og særlig Kina. Artiklene i *Asia Times* er nyttige fordi de beskriver en utvikling det er avgjørende viktig å forhindre. Det handelspolitiske samarbeidet mellom Kina, India, Sør-Afrika og Brasil – og de europeiske landenes reaksjon på dette samarbeidet – bør ses i et overordnet globalt perspektiv, der hensynet til finansiell stabilitet og verdensfred må settes i høysetet.

Litteratur

- Alden, Chris & Marco Antonio Vieira (2005) «The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and Trilateralism», *Third World Quarterly* 26 (7): 1077–095.
- Harris, Jerry (2005) «Emerging Third World Powers: China, India and Brazil», *Race & Class* 46 (3): 7–27.
- Liu, Henry C.K. (2005) «The Coming Trade War and Global Depression», *Asia Times* 15.06., «Dollar Hegemony against Sovereign Credit» 23.06., «Trade in the Age of Overcapacity» 07.07., «Scarcity Economics and Overcapacity» 27.07., «Intellectual Property Rights: Bad TRIPS» 04.08., «Trade Wars Can Lead to Shooting Wars» 19.08.

[1·06] Internasjonal politikk

Kön och kriget mot terrorismen

Kvinnelige statsledere 1945–2006

Gløtt i jernteppet

Regionale stormakter

USA, Midtøstens olje og Kina

Nr. 1 - 2006
64. Årgang

Norwegian Institute of International Affairs
Norsk Utenrikspolitisk Institutt